

BAKU'DA TOPLANAN "SELEFLER VE HALEFLER ULUSLARARASI TÜRK DİLİ SEMPOZYUMU" ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Zeynep KORKMAZ

Azerbaycan'ın başkenti Baku'da 22-25 Ekim 2014 tarihleri arasında Azerbaycan Millî İlimler Akademisinin Nesimi Dilcilik Enstitüsü ile Kafkaz Üniversitesinin iş birliği ile gerçekleştirilen ve Ali Bey Hüseyinzade'nin 150. ve Akademik Memmedağa Şiraliyev'in 105. yaş günleri şerefine düzenlenen "Uluslararası Selefler ve Halefler Sempozyumu" ile ilgili görüş ve değerlendirmelerimiz özet olarak şu noktalarda toplanabilir:

- 21 Ekim 2014 Salı günü toplantı için gelen delegelerin çok katlı ve görkemli Kafkaz Oteli'ne yerleştirilmesinin ardından, öğleden sonra önce Kafkaz Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ahmet Saniçin'in Rektörlük makamındaki çay ziyafetine gidilmiş, daha sonra da Azerbaycan'ın Ulu Önderi Haydar Aliyev'in de yattığı Devlet Mezarlığı ziyaret edilmiştir. Burası insana bir mezarlık değil, ağaçlar ve rengârenk çiçeklerle süslenmiş bir park izlenimi veriyor. Mezarlığın orta yerinde merhum Aliyev'in itina ile düzenlenmiş mezarı, onun ön tarafındaki kesimde ise rahmetli eşi ile eşinin babasının ve kardeşinin mezarını yüksekçe beyaz birer taş zemin üzerine yerleştirilmiş heykelleri yer almıştır. Bundan sonra mezarlığın üç yönlü genişleyen zemininde, Azerbaycan millî tarihinde isim yapmış ünlü düşünce erbabı ile şair, edip, mimar, ressam ve müzisyen gibi değerlerin yattığı yerler gözümüze geliyor. Karşımızda, Türkiye'de olduğu gibi birer mezar taşı ve onu çerçeveleyen sanduka yerine merhum şahısların bazı özelliklerini göz önüne seren şekillendirmeler ve güzel heykellerle karşılaşıyoruz. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurucusu rahmetli Haydar Aliyev'in önünde okuduğumuz ve merhumların ruhuna gönderdiğimiz duadan sonra, toplantının başkanı Akademisyen Sayın Prof. Dr. Tevfik Hacıyev ile birlikte bir de ünlü Azeri şair ve edibi Bahtiyar Vahapzade'nin kolları sanki nutuk verir gibi iki tarafa açılmış heybetli heykeli karşısında durarak onun ve öteki ünlülerin ruhuna da birer Fatiha okuyarak bağışladık. Bu durum bana, Azerbaycan'a yine uluslararası bir toplantı dolayısıyla bir önceki gelişimde, rahmetli Vahapzade ve

değerli meslektaşım Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’la birlikte arka arkaya Baku televizyonunda yaptığımız konuşmaları hatırlattı ve gözlerim doldu.

• 22 Ekim 2014 Çarşamba sabahı katılımcıların kayıtları yapıldıktan sonra temel konulara göre sınıflandırılmış oturumlar, Bilimler Akademisinin III ve IV. katlarındaki salonlarda gerçekleştirildi.

IV. kattaki sabah oturumunda önce sempozyumun açılışı ile ilgili konuşmalar yapılmıştır. Bunlar:

1- Azerbaycan millî marşının çalınması,

2- Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Başkanı Prof. Dr. Akif Alizade’nin konuşması,

3- İlimler Akademisi Nesimî Dilcilik Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Tefvik Hacıyev’in konuşması,

4- Kafkaz Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Saniçin’in konuşması ve

5- Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in Devlet Müşaviri Akademisyen Prof. Dr. Kemal Abdullayev’in konuşması olarak sıralanabilir. 2, 4 ve 5. sıradaki konuşmalar genellikle delegeleri selamlayan ve çalışmaların başarılı geçmesini dileyen nezaket konuşmaları idi. Bunlar arasında Prof. Dr. Tefvik Hacıyev’in konuşmasında ise, sempozyuma *Selefler ve Halefler* adı verilmesinin anlamlı bir değerlendirmesi yer almıştır. Bu konuşmada özet olarak Azerbaycan dilciliğinde olsun genel olarak Türk dilciliğinde olsun, *aksakallar* diye nitelendirdiği seleflerin dilciliği kurup geliştirme temelindeki değerli hizmetleri yanında bir de yetiştirdikleri ve ellerinden tutup yükselttikleri genç bilim adamlarının yani haleflerin varlığına işaret ederek bunların dilcilik ilminin gelişmesindeki hizmetlerinin önemine değinmiştir. Zamanın akışı içinde selefler ile halefler bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Bugünün halefleri elbette yarının selefleri olacak ve onların yerini de yeni yetişen halefler alacaktır diyen Hacıyev, unutmamak gerekir ki selefler yalnızca artık günümüz dünyasından göçmüş insanlar değildir. Aralarında yaşayanlar da vardır diyerek belki de yaşımızı ve yayınlarımızı göz önünde bulundurarak bizi de yaşayan bir selef olarak değerlendirme nezaketini göstermiştir (*Bildiriler*, s. 6).

Sayın Hacıyev, sempozyuma bu başlığın konmasında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev’in Azerbaycan’daki bilimsel çalışmalarda hiçbir yaş kaydı koymadan hem aksakal nesle hem de yeni yetişen gençlere devletin aynı derecede değer vermesi gereği ve bilimsel alandaki kalkınmanın böyle gerçekleşebileceği prensibi etken olmuştur açıklamasını da yapmıştır. Nitekim, sunulan bildiriler arasında Dr. Asistan derecesindeki Azeri gençlerinin bildirilerinin de yer almış olması, bu temel görüşten kaynaklanıyor olmalıdır.

Daha sonra Sayın Hacıyev, bu toplantının Türk dünyasının ve Azerbaycan'ın hem düşünce tarihine hem de dilcilik alanında iki büyük şahsiyetine yani 150. doğum günü dolayısıyla Hüseyinzade Ali Bey ile bilimsel katkıları ile dilci bilim adamlarını yetiştiren, Milli İlimler Akademisinin gerçek yüzü olan ve 105. doğum günü tamamlanan Prof. Memmedağa Şiraliyev'in adına düzenlenmesinin dayandığı bilimsel temeli de açıklayarak değerli konuşmasını tamamlamıştır.

Sabah ve öğleden sonraki oturumlarla yürütülen toplantılar konularına göre sınıflandırılmış ve sunulan bildiriler buna göre düzenlenmiştir.

Öğleden sonraki oturumun ilkinin oluşturulan ve Prof. Dr. T. Hacıyev ile Prof. Dr. Halûk Akalın başkanlığında yürütülen toplantı doğrudan doğruya Akademisyen Memmedağa Şiraliyev'in adına tahsis edilmiştir. Bu oturumda Azerbaycan, Türkiye, Kazakistan ve Afganistan'dan sekiz üyenin bildirisi yer almıştır. Bunlardan Prof. Dr. Kazanfer Paşayev, "Türkoloji İlminin Bayraktarları" başlıklı bildirisi ile Bekir Çobanzade, A. Demircizade, M. Hüseyinzade ve M. Şiraliyev üzerinde değerlendirmeler yapmıştır. Dr. As. Elnara Aliyeva, "Akademisyen Şir Aliyev ve Türk Dünyası"nı işlemiş, Ege Üniversitesinden Prof. Dr. M. Öner, "Türk Dünyası ve Türkoloji" konusunu değerlendirmiş, Kazakistan'dan Erden Hajibek, "Günümüz Türkoloji'sinin Stratejik Konuları"nı ele almış; Prof. Dr. Mahabbet Mirzaliyev, "Bulgaristan Türk Ağızlarının Öğrenilmesinde Akademik Şiraliyev'in Rolü" üzerinde durmuş, Prof. Dr. Ertuğrul Yaman da "Azerbaycan Âlimlerinin Türkiye'ye Etkileri"ni ele almış; Afganistanlı Firuz Fevzi ise "Afganistan'daki Türkoloji ve Türkçe Çalışmaları"nın değerlendirmesini yapmıştır.

Prof. Dr. Rasim Özyürek ile Dr. Ruslan Abdullayev'in başkanlığındaki ikinci oturum, Türk dillerinin tarihî ve dialektoloji meselelerine ayrılmış bulunuyordu. Bu oturumda Prof. Dr. Z. Korkmaz, "Dil-Kültür Bağlantısı Açısından Ali Şir Nevayî'nin Dil Tarihimizdeki Yeri" üzerinde durmuş; Dr. As. Vahit Adil Zahidoğlu, "Kitab-ı Dede Korkud'un XI. Boyundaki Bir Soylama" üzerine eğilmiş; Prof. Dr. Hamza Zülfiyar, "Doğu Anadolu Ağızlarında Azerbaycan Türkçesi ile Ortak Olan Bazı Özellikler"i ele almış; Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan, "Feryad Eden Kelimeler" başlığı ile dile düzensiz müdahalenin ortaya koyduğu bazı olumsuzlukların kuşaklar arasındaki dil aralığını nasıl açtığı konusunu işlemiştir. Türkçenin fonolojik açıdan gelişmiş bir dil olduğunu "İşaretlilik Teorisi" ile kanıtlamaya çalışan Çin delegesi Molla Niyaz Turniyazi'nin bildirisi ile işgal edilmiş durumdaki Karabağ bölgesinin toponimi yapısı ile leksik semantik görünümünü inceleyen Dr. As. Elçin Memmedov'un bildirisi de ilgi ile izlenmiştir. Bu oturumlardan sonra da "tartışma" evresine geçilmiştir.

Öğleden sonra Akademinin 3. katındaki salonda Tuncer Gülensoy ile Dr. As. Elnara Aliyeva başkanlığında gerçekleştirilen oturum, genel dilcilik konusundaki

bildirilere ayrılmıştır. Bu oturumda hepsi de Azerbaycan bilim insanlarının oluşturduğu dokuz bildiri sunulmuştur.

22 Ekim Çarşamba akşamı saat 19-22.30 arasında, nefis ve sanatlı bir işleme ile süslenmiş bulunan Akademik Devlet Opera ve Balo Salonu’nda, içimize sindire sindire, çok güzel bir oyunculuk sergileyen *Leyla ve Mecnun Operası*’nı seyretme zevkini tatmış olduk.

23 Ekim Perşembe günkü oturumlar Kafkaz Üniversitesi salonunda gerçekleştirilmiştir. Buradaki oturumlar doğrudan doğruya “Ali Bey Hüseyinzade Günü” olarak adlandırılmıştır.

Sabah oturumunun başlangıcında yine Azerbaycan devlet marşının seslendirilmesinden ve Kafkaz Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ahmet Saniçin’in Hüseyinzade Ali Bey için ekrana yansıtılan video gösterisi eşliğindeki konuşmasından sonra, yine Prof. Dr. Tefvik Hacıyev, Prof. Dr. Z. Korkmaz, Prof. Dr. Ş. Halûk Akalın, İtalya’dan Prof. Elizabetta Ragagni, Prof. Dr. Nizami Caferov, Prof. Dr. Yavuz Akpınar ve İtalya’dan Dr. Erden Hajibek’in konuşma ve değerlendirmeleri yer almıştır.

Bundan sonra Z. Korkmaz ve T. Hacıyev’in başkanlığında bildirilerin sunulmasına geçilmiş bu ve öğleden sonraki oturumların bildirileri bütünüyle Hüseyinzade Ali Bey’le ilgili konulara ayrılmıştır.

Sabah oturumdaki ilk bildiri sunan T. Hacıyev, “Türk Dünyasının Büyük Oğlu Ali Bey Hüseyinzade-Turan” başlığı altında, Hüseyinzade’nin özlü bir değerlendirmesini yapmıştır. Bu oturumdaki öteki bildirilerin konuları kısaca şu başlıklarda toplanabilir: Prof. Dr. Ali Erol, “Millî Romantizm Edebî Ekolünün Oluşmasında İlham Kaynağı Olarak Hüseyinzade Ali Bey”; Elçin İbrahimov, “Turancılık ve Ortak Türkçe Değerlerinin Ali Bey Hüseyinzade Aşaması”; Sait Şimşek, “Ortak Türkçe Düşüncesinin Selef ve Halefi: Gaspıralı İsmail’den Ali Bey Hüseyinzade’ye”; Şebnem Hasanlı Garibova, “Ali Bey Hüseyinzade ve Azerbaycan Dili”; Dr. As. Kamberova, “Hakikatin Dili Dilin Hakikatı Ali Bey Hüseyinzade Yaratıcılığında”; Prof. Dr. Yavuz Akpınar ve Prof. Dr. Şamil Veliyev başkanlığındaki öğleden sonra oturumunda yine Y. Akpınar’ın “Hüseyinzade Ali Turan Arşivi ve Azerbaycan İçin Önemi” konusundaki bildirisinden sonra Hüseyinzade Ali Bey’le ilgili altı bildiri daha sunulmuştur.

23 Ekim toplantısının saat 15.00-17.00 arasındaki oturumu ise Azerbaycan dilciliğinin çağdaş problemleri ile ilgili konulara ayrılmış ve Prof. Dr. Mehman Musaoglu başta olmak üzere dokuz bildiri sunulmuştur.

Aynı gün Prof. Dr. Hamza Zülfikar ve Dr. As. Elçin Memmedov’un başkanlığında 1 no.lu salonda yapılan oturumda ise, “Muasır Azerbaycan Dilinin Tetki-

ki Meseleleri” alanında yedi bildiri sunulmuştur. Bu günün yine saat 15.00-17.00 arasında Prof. Dr. Gülnira Kuruoğlu ile Dr. As. Etibar İnanç başkanlığında 3 no.lu salonda gerçekleştirilen toplantıda ise “Nazari Dilcilik Meseleleri” konusundaki bildiriler okunmuş ve tartışmaya açılmıştır. Aynı gün 4 no.lu salonda yapılan toplantıda ise konu “Diyalektoloji Meseleleri”ne ayrılmış; Prof. Dr. Vahit Türk ile Dr. As. Aynur Kadimaliyeva’nın yönettiği dokuz bildiri daha sunulmuştur.

5 no.lu salondaki Prof. Dr. Mustafa Öner ve Dr. As. Katibe Mahmudova’nın başkanlığındaki oturumda ise, Türk lehçeleri arasındaki karşılıklı ilişkileri ele alan dokuz bildiri yer almıştır. Sempozyumun 24 Ekim Cuma günü yapılan son oturumları 3. ve 4. salonlarda gerçekleştirilmiştir.

4. salondaki konuşmalar Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan ve Dr. As. Elçin İbrahimov başkanlığında “Ortak Türkçe, Alfabe, İmla, Terim” konularına ayrılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti temsilcileri ile Azeri temsilciler tarafından sunulan bildirimlerde ilgi çekici tespitlere tanık olunmuştur. Bu oturumun ilk konuşmacısı olan Prof. Dr. Ş. Halûk Akalın’ın “Türk Dünyası Ortak İletişim Dilinin Yaygınlaşmasında Terim Çalışmalarının Önemi”ni “bilgi terimleri” örneğine dayanarak işleyen konuşma, dinleyenlerin hayli ilgisini çekmiştir. Yine aynı gün 3. kattaki salonda yapılan sabah oturumunda ilk konuşmacı olarak yer alan Prof. Dr. Rasim Özyürek’in yine terim konusu ile ilgili “Türk Devlet ve Topuluklarında Terim Meselesi” konusundaki bildirisinin 4. salona aktarılması Akalın’ın konuşmasından sonra alınmış ve Özyürek bu konuda güzel bir değerlendirme yapmıştır.

Günün sabah oturumundaki son konuşmaları, üniversitenin büyük oval salonunda yapılan ve “Dilin Tarihine Bakış” konularını içine alan yedi konuşma izlemiştir.

Sonuç olarak üç gün boyunca gerek Bilimler Akademisi gerek Kafkaz Üniversitesi salonlarında sunulan bildirimler, hem katılımcılar hem de Türk dilciliği için çok yararlı sonuçlar ortaya koymuştur kanısındayız. Bu konuda, uluslararası sempozyumun düzenlenmesindeki başarı da gözden kaçmamıştır. Çay aralarında ise televizyon ve basın mensuplarının yoğun ilgisi ile karşılaşmıştır. Oturumlar üzerine yapılan röportajlarda, Türkiye’den, İtalya’dan, Bulgaristan ve Kazakistan’dan gelen delegeler olarak ilgi çekici sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Sempozyumda her sunucuya bildirisini sunduktan sonra, bütün sempozyum ve kongrelerde gelenekleşmiş olduğu üzere birer katılım belgesi verilmiştir. Bunun dışında Bilimler Akademisi Nesimi Dilcilik Enstitüsü Müdürü Sayın T. Hacıyev tarafından bana şimdiye kadar Türklük bilimine ve Türk diline yaptığım hizmetlerden dolayı Azerbaycan’ın şerefli bir bilim simgesi olan *Şiraliyev Bilim Akademisi Ödülü* verilmiştir. Beni gerçekten duygulandıran ve Akademiye müteşekkil kılan bu

ödül, *Diplom* başlığı altındaki yazılı bir belge ile kristal bir kaide üzerine oturtulmuş Şiraliyev’in resminden oluşmaktadır.

Bu uluslararası sempozyumun öğülmeye değer başka bir yanı da toplantının bitiminde katılımcılara dağıtılan ve sunulan bildirimleri 658 sayfalık bir kitap hâline getiren büyük cilt olmuştur.

- Cuma sabahı oturumları ile sempozyum tamamlanmış olduğundan öğleden sonraki saatler şehir gezisine ayrılmıştır. Otobüslerle yapılan gezilerde Baku’nun görülmeye değer tarihî yerlerine gidilmiş; bu arada XII. yüzyıldan kalma ve XVII. yüzyılda onarım görmüş eski bir saray gezilmiş, 1919 savaşı ile ilgili mükemmel bir düzenlemeden geçirilmiş şehitler mezarlığı ziyaret edilmiştir. Burada yapılan açıklamalarda o zaman Nuri Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunda on binden fazla şehit verildiği bilgisi de alınmıştır. Ayrıca, bu şehitler mezarlığının düzenleme bedelinin Türkiye Cumhuriyeti’nin ilgili makamlarınca karşılandığı söylenmiştir.

Çeşitli vesilelerle Baku’nun geniş ve düzgün caddelerinde yol alırken tanık olduğumuz husus, şehrin düzenlenmesindeki göz alıcı güzellik olmuştur. Görülmüştür ki hemen hemen bütün binalar krem rengi boya ile boyanmış ve cepheleri özel işlemeden geçirilmiş aynı renk taşlarla kaplanmıştır. Hele binaların cephelerinde pencere altlarından verilen gizli mat ışıkların aydınlattığı bina ve caddeler şehre ayrı bir gece güzelliği katmıştır. Bunlara şehrin uygun yerlerine serpiştirilmiş durumdaki parklar ve havuzlar ile Fuzulî heykelinde olduğu gibi heykellerin de eklenmesi Baku’nun göz doyurucu güzelliği hakkında bir fikir verebilir sanıyoruz.

Ben Baku’ya 1990’lı yılların sonlarına doğru yine bir uluslar arası kongre dolayısıyla gelmiştim. Ama o tarihlerde Baku’da böyle göz alıcı bir durumla karşılaşmamıştım. Şimdi görüyorum ki Azerbaycan’ın gıpta edilen zenginliği simgesini başkentine de yansıtmış bulunmaktadır.

Bu özet hâlindeki görüntülere ekleyeceğim bir durum da altı, yedi arkadaşla birlikte bir akşam saat 7.30-12.00 arasında Hazar Denizi kıyısında yaptığımız gezintidir. Burada şehrin çok sihirli, renk renk, pırıl pırıl göz alıcı bir manzarasına tanık oluyor insan. Ayrıca denizin şehre bakan her yanındaki kıyıları restorasyondan geçirilerek, nefis taşlar döşenerek ve karşılıklı uzun banklarla bezenerek insanların rahatlıkla dolaşıp, oturabilecekleri bir mesire yeri durumuna getirilmiş.

Sonuç olarak Azerbaycan’ın başkenti Baku’da toplanan uluslararası sempozyum hem meslek ilişkileri hem de çok çeşitli konularda ortaya konan bilgi birikimleri ve Azerbaycanlı meslektaşlarımızın yakın ilgileri ile gönüllerimizi fethetmiş bulunmaktadır.